

Maacht dach emol ‚gedam‘!

Déi ganz Saach – also dat sëlliche Gemelters, Geféischters, Gekniwwels, Geknätzels – rondrem eis Schreifweis/ Orthographie kënt engem esou lues wéi eng ‚Kränkt‘ vir, eng Zort ‚Orthographitis‘. ☺

Em wat geet et dann am Fong fir d'alleréisch? Mä datt eis geschriwwen Sprooch iwverhaapt soll an d'Gewunnecht kommen. Wa mir „d'Leit“ dann ower an engem Stéck mat Méckepéilerei wibbelbenzeg, an da vläicht esouguer rabbelkappeg maachen, dann hu mir gutt geschafft! Nach eng Kéier, an alt erëm: **Et geet fir d'alleréisch em d'Saach**, mä d'Saach war, ass a bleift nun emol d'Sprooch. D'Bild bleift. D'Rumm kann all gudden Dag änneren!

Loosst mer emol drun denken, datt d'Schreifweis vum Däitschen, dem Nidderlänneschen, esouguer dem Italiéneschen an dem Portugiseschen sech vrun allem nom Ouer richt; am Franséischen läit déi Saach net nëmmen um ‚Ouer‘, mä och un der Grammaire: do geet et z.B. em d'Orthographie vum ‚Pluriel‘ (vrun allem vum den zesummesagte Wierder), deem zackerdjessen ‚Accord du participe passé‘. D'Lëtzebuergesch Schreifweis fiert éischter op der Schinn vum de germanesche Sproochen, dat heescht: net nëmmen deer däitscher! Dat heescht ower net, datt mir (zimlech) sklavesch virum DUDEN-Institut knéie missten... schon eleng well et päckweis romanesch/franséisch Ausdréck am Lëtzebuergesche gëtt, sief et genee dselwecht ausgeschwat oder just anescht betount. ‚Cadeau‘ ass e gutt Beispill: am Franséischen op deer éischter an am Lëtzebuergeschen op deer leschter Silb betount; datselwecht gëllt fir ‚Boulevard/Chouffleur/Champignon/Baguette...‘. Hei denkt een dann ower och un d'Schreifweis vum de franséischen Ausdréck. **Wat hu mir dovu wa mir déi wëlle mordikus ‚verlëtzebuergeschen‘, fir net zesoe ‚vergewallegen‘?** Schoulméisseg/pädagogesch gesinn ass ‚Kado‘dach eng zimlech Katastroph! Da misste mir och ‚Pnö‘ schreiwen, Schuf-lör, Kottlett, Kurss, Olliwi, Tappi, an eng Hatt vum aner Wierder. Huet dir ewell eng Schpagätti giess, eng Rullad, Kabio, Hommar, Buschee; e Biju, e Platto, en Turneviss begéint? Iwwerleet emol, wat dat fir **en total iwverfléssegt Gehäck** ass... un den Durcherneen an de Käpp an der Schoul emol net ze denken. Hei spillen déi sougenannt ‚Psychopädagogik‘ an d'Didaktik eng Roll, ower: Ass dat eppes fir z'iessen. ☺

Am hiermiddegsten ass jo, vum äis aus gekuckt, déi englesch Orthographie. Ee vun deene bekanntsten a gréissten anglophone Schrëftsteller, de G.B. Shaw, huet sech immens iwver d'Schreifweis vum senger Mammesprooch(!) léschteg gemaach. Wann ee bedenkt, datt z.B. de Bustaw ‚O‘ op d'mannst 5mol verschidden ausgeschwat gëtt: more[oar], over[ouwer], loser[luser], love[law], Leicester, knowledge, Gloucester [Lester, nolitsch, Gloster]... da misst een de Kapp dach därefer rëselen. Mä **firwat léiere mir et ower zimlech séier?** Et ass ganz einfach de Bewäis, datt mir och e sougenannte ‚visuelle‘ Verhalt hunn! Do kann een sech dann heinsdo bal froen, firwat mir fir d'Lëtzebuergesch Schreifweis de Fléi nach d'Lais siche gin, oder? Loosst mer léiwer, aus Héiflechkeet, net vum Irlännesche schwätzen! Do laacht een sech Knuppen a Bëlsen, wann een un aner Orthographien denkt... a stellt iech emol vir, datt et sech och nach em eng offiziell EU-Sprooch handelt!

Fir dat geschriwwent Lëtzebuergesch ginn/giffen et am Fong en etlech ganz einfach/kamoud Regeln:

- 1) Wa mir e friemt Wuert genee gebrauchen an ausschwätze wéi an senger Originalsprooch, da solle mir et aus verstännegen Ursachen esou schreiwe, wéi et do ass.
- 2) D'Schlusskonsonanten d/t an w/f sollen sech no der eventueller Verlängerung vum Wuert riichen... deemno Broud/Bréidercher- gudd/gudden(Owend) – roud/rouden (roudelzeg) > léiw (léiwen, Léiwen) asw. Ech weess: De ‚Conseil fir d'Lëtzebuergesch‘ an de ‚LOD‘ gesinn dat net esou... ower wien denkt dann do un ‚Akzeptanz beim Lambdabierger‘?

Et brauch ee kengem dat falschzemaachen, dee joerelaang Klasse fir Lëtzebuergesch vrun sech sätzen hat an d'Knätzele vum eiser Schreifweis aus der Praxis kennt. Ower wéi sot de Clemenceau ewell: *La guerre est une affaire beaucoup trop sérieuse pour la laisser aux seuls généraux*. Hei dréint et sech ee Gléck jo net em e Krich, mä...

‚EIS‘ Pescht

Dem Albert CAMUS säi weltbekannt Wierk ‚LA PESTE‘ läit dann elo a lëtzebuergescher Iwwersetzung an de Fënsteren (ronn 300 Säiten/ 18.50 €). Hie schreift – als Philosoph! – esou e kloert Franséisch, datt d'Lëtzebuergesch dee Weltroman och packt... wann ee ‚Famill‘ mat deenen zwou Sproochen ass. ☺ Eng éischt Reaktioun ass vum Prof. Dr. Raymond Schaack komm... et wier e ‚Monument‘; do gëtt ee scho bal rout am Gesiicht. Ower dir kënt es gleewen: Ech giff villen dat ‚Iwwersetzungs-mittel‘ wënsche fir laanscht oder iwver de COVID-19 ze kommen. Plazeweis fillt een sech do an eiser Pandemie vum haut. Beim Iwwerdroen ass ee ganz anescht gepaakt wéi iwver dem Liesen, heinsdo, no e puer Stonnen dra ‚gezappt‘, zimlech depressiv/getouft; et war ower dowäert. D'PESCHT hängk eisem ‚Sproochbeemche‘ ganz bestëmmt eng weider schéi Bull un seng Äscht. (L.R.)

vum Lex Roth

Gemeinschaft/Communautéit

Mir brauchen eng ganz Partie **Wierder, vun deene gemengt gëtt, si wiere ‚franséisch‘**... wat ower glat net oder wéinstens net direkt stëmmt! Ganz dovun ofgesinn, datt net beduecht gëtt, datt **déiselwecht Wierder z.B. och am Engleschen ze fanne** sinn, dmeesch och am Spueneschen, dem Portugiseschen, esouguer am Hollänneschen an och nach anerwärts. Firwat? Mä **si kommen aus dem Latäin!** Eng aner Zort hu mir aus dem Griecheschen... ower wien iwverleet (oder weess) dat da schon; dann ass et einfach, dem Franséischen dat ‚Gedéngels‘ un de Läpp ze hänken, apaart vun deene Leit, déi, aus watfir enger Ursach och ëmmer, e Stopp géint dem Molière, dem Victor Hugo, dem Jean d'Ormesson hir Sprooch am Hals stiechen hunn. Ouni engem op d'Féiss ze trëppelen: Wéi ass et dann am Allgemenge mat deesen ‚Anti-Leit‘ hirem perséinleche... Franséisch. Déi allermeesch vum hinnen zécken ower keen Ament, fir aus eiser Sprooch dann eeriicht e ‚Schlecht-Däitsch‘ ze maachen; firwat dann net och esou trei ‚pangermanesch‘ vum engem ‚Virstand‘, engem ‚Liichtbild‘, dem ‚Schrëftféierer‘, dem ‚Virsetzenden‘ oder dem ‚Rechnungsféierer‘ schwätzen, gelldir. ‚Si‘ kréien äis; 1941 zwar net... ower!

Firwat dann elo z.B. déi ‚Gemeinschaft‘? Déi heescht an alle grouse romanesche(!) Sproochen – agefierft – nun emol Communauté/ Communautéit/ Community/ Comunidad; grad esou huet et sech mam ‚Comité‘ an engem Äerbel anerer Ausdréck, vrun allem um Veräinsgebitt. Mä wéi dacks muss dann nach dorop gestouss ginn?!

Flouer- Stroossen- a Plazennimm

D'Flouernimm sinn a jidfer Sprooch mat dat Eelst, wat Sproochen opweises hunn, och d'Lëtzebuergesch. **Deen Éischten, deen sech (an de 40er Joeren) méi genee mat deem ‚Material‘ ofguff, war de Professor Jos Hess**. Wou si hier giffe kommen, dat hunn de Kadasterdirekter Nico Folmer an säi Kolleg vum Musée Gérard Thill op d'Schreif gehol. Den Éierendirekter Pat Schockert an äre Schreiwer hunn sech systematesch joerlaang mat eise Floernimm (lieux-dits) op der Kadasterkaart ofginn; **an der KLACK ass dat wichtegt Thema x-mol ëmschriwwen ginn**. Eng Partie Gemengen (z.B. Conter) hunn déi Saach tiptop op hire Leescht gezun. Vrun zwee Joer huet **e jonke Mënsch, den Doktorand Sam Mersch (sam.mersch@lod.lu)** op Invitatioun vum der Ingenieuren-Associatioun eng ganz intressant Konferenz rondrem eis Flouernimm gehal; hien ass haut einfach dee Spezialist op deem Gebitt. Eise Kontakt mat him war/ass prima. All Gemengen a Privatpersoune kënnen beim Här Mersch e gudden Rot iwver Flouernimm froen... apaart wann u Stroossennimm oder nei Lotissementer geduecht gëtt.

De ‚Codex Mariendal/ensis‘?

Et gëtt jo vun enger Partie Wëssenschaftler praktesch behaupt, deesen **Text iwver d'Yolanda vu Veianen** wir als Wuerzel vum Lëtzebuergeschen ze kucken. Dat wier jo intressant, ower et ass erlaabt, bestëmmten Zweiwelen unzemelden. Sou hat z.B. de Pierre Gregoire vru bal 90 Joer erausfonnt, datt zesoe **keen eenzegt ‚romanescht‘ Wuert** dra wier. Vru ron 30 Joer guff beim Grof vum Aansebuerg ‚am Gewulls‘ eng Kopie op **Pergament vum deem Text ‚entdeckt‘, deen de ‚Brudder‘ Herrmann von Veldenz em 1290 iwver d'Gräfin vu Veianen no hirem Doud am Klouschter ‚Märjendall‘ opgeschriwwen hat...** eng Geschicht, déi de Fong vum engem mëttelalterlechen oder méi spéiden Drama kënt sinn. Intressant! Mä d'Sprooch vum ‚Brudder‘ war ganz sécher net déi vun hei, ganz bestëmmt net dat Lëtzebuergesch vum ‚de Leit‘, éischter déi vum Walther von der Vogelweide (1170-1230). Veldenz läit wuel östlech hei am ‚Raum‘; dee Mann huet sech hei ower schwéierlech ënner ‚normale‘ Leit‘ opgehal, éischter a Kreeser, wou d'Sprooch vum hei knapps eng Roll gespilt huet. Wann et dann heescht, d'Sprooch aus der ‚Yolanda‘ wier déi aus dem ‚Raum‘ Lëtzebuerg, da muss dru geduecht ginn, **datt de ‚Raum‘ Duché zënter 1659/1815/1839 bis op e Véierel vun deem an der ‚historescher Wäsch‘ agaang ass**, paradoxerweis da GRAND-Duché vernannt guff... ower datt ‚eist‘ Lëtzebuergesch op d'mannst zënterhier säin eegene Pad getrëppelt huet. Eng Sproochanalys ass ower bei deene knapps erauszefannen, déi sech mat der ‚Yolanda‘ ofginn hunn. Bannent dem Fränkeschen, méi genee **dem ‚Moselfränkisch/Francique mosellan‘ ass en eegenen Idiom entstan**, deen een am Fong ‚West-Our-Sauer-Moselfränkesch‘ misst nennen. Den Ennerscheid ass ongeféier deen téscht deenen 3 skandinavesche Sproochen, oder dem Hollänneschen an dem Flämeschen. Alles, klenggepiert? Vläch. Ower net esou ‚heido‘!

